

Emanuel Hoško

VIŠESTOLJETNO DJELOVANJE FRANJEVACA U ĐAKOVU (1347.-1806.)

Tri su razdoblja djelovanja franjevacu u Đakovu:¹ prvo, srednjevjekovno, je najduže i traje od osnutka samostana 1347. do njegovog razorenja 1551. od strane kalvina; drugo je za vrijeme turske vladavine u Slavoniji sve do kraja Bečkog oslobodilačkog rata (1683.-1699.) kad franjevci pastoralno djeluju u Đakovu, premda ne borave ondje već u susjednim Đakovačkim Selcima; treće je razdoblje najkraće i obuhvaća vrijeme od ponovnog podizanja samostana 1710. u samom Đakovu pa do 1806. kad su ga franjevci ustupili mjesnom biskupu za sjemenište i bogoslovnu školu.

1.

1.1. U srednjevjekovnom biskupskom gradu Đakovu, boravištu bosanskog biskupa, podigao je samostan franjevcima Bosanske vikarije biskup Peregrin Saksonac (1349.-1356.).² Sam je bio franjevac i prvi vikar Bosanske vikarije kad je 21. III. 1347. zadobio dopuštenje pape Klementa VI. podići samostane u Đakovu i Stonu; bili su to prvi samostani Bosanske vikarije izvan geopolitičke Bosne, a time i izvan prvotnog područja misijskog djelovanja te vikarije. Oba samostana su trebala služiti odmoru i liječenju bosanskih misionara, a samostan u Đakovu i njihovom školovanju;³ oba samostana bila su predviđena i za crkveno-teološku izobrazbu obraćenih bosanskih krstjana.⁴ Ove im je zadaće bio namijenio Peregrin Saksonac kao vikar, a kao bosanski biskup pomogao je u Đakovu njihovom ostvarenju.⁵

1 U sedam i pol stoljeća postojanja Đakova u njemu su živjeli i djelovali franjevci, pripadnici crkvenog reda koji je osnovao Franjo Asiški (1182.-1226.), gotovo četiri i pol stoljeća. Franjevci su 13. IX. 1806. napustili Đakovo i što je veća razdaljenost od tog datuma, to više tone u zaborav uspomena na njihovo djelovanje. Stoga je pisac ovog prikaza o djelovanju franjevacu u Đakovu zahvalan organizatorima jubilarne znanstvenog skupa da može ukazati na neke stranice zajedničke povijesti, đakovačke i franjevačke.

2 Usp. M. PERVAN, *Fra Peregrin Saksonac, Dobri Pastir*, 4/5 (1955.), 150-158.

3 E. FERMENDŽIN, *Acta Bosanae potissimum ecclesiastica*. Zagrabiae, 1892., 28-29.

4 *Isto mjesto*, 29.

5 E. FERMENDŽIN, *Chronicon observantis provinciae Bosnae Argentinae*. Starine JAZU, 22 (1890.), 8: Peregrin Saksonac je 28. I. 1356. umro u Đakovu i pokopan je bio u franjevačkoj crkvi.

1.2. U drugoj polovici 14. st. Bosanska je vikarija nastavila svoje širenje u Prekosavlje i Podunavlje pa je podigla osim samostana u Đakovu još tri samostana, i to: u Vrbici,⁶ Alšanu⁷ i Čereviću.⁸ Tijekom 15. st. vikarija je na tom području umnožila broj svojih samostana pa je njezin nasljednik, Vikarija presv. Otkupitelja, potkraj tog vijeka imala tri samostana u Bačkoj: Futog kod Novog Sada,⁹ Kabol ili današnji Kobilj¹⁰ te Küllöd ili Kylunus, tj. današnji Kolut, sjeverno od Bezdana na današnjoj jugoslavensko-mađarskoj granici.¹¹ Južno od Dunava brojila je tzv. Iločka ili Srijemska kustodija sljedeće samostane:¹² Đakovo, Alšan, Ilok,¹³ Šarengrad¹⁴ i Prečku kod Vinkovaca;¹⁵ Najvjerojatnije je i samostan u Čereviću pripadao toj kustodiji.¹⁶ Zapadno od Srijemske kustodije bila je Slavonska sa samostanima u Voćinu,¹⁷ Poljanskoj,¹⁸ Sv. Ladislavu u Podborju,¹⁹ Varalji ili Podgrađu blizu Čazme,²⁰ Petrovini,²¹ Ivaniću²² i Remetincu.²³ U porječju rijeke

- 6 L. WADDING, *Annales Minorum*, sv. 9, 295. - Nije riječ o mjestu Vrbica nedaleko Đakova, nego o mjestu na obali Save, sučelice Bosanskom Šamcu (usp. J. BOESENDORFER, *Crtice iz slavonske povijesti*, Osijek, 1910., 228).
- 7 M. ŠVAB, *Alšanski*. Hrvatski biografski leksikon, sv. 1. Zagreb, 1983., 93, 94.
- 8 J. BOESENDORFER, *Crtice iz slavonske povijesti*, 298.
- 9 U. FRIDRICH, *Historia seu descriptio compendiosa Provinciae Hungariae... Sanctissimi Salvatoris. Cassoviae*, 1759., 18.
- 10 Usp. K. NEHRING, *Comitatus Bachiensis et Bodrogiensis*. Muenchen, 1974., 44.
- 11 F. E. HOŠKO, *Franjevci u Srijemu, Slavoniji i Bačkoj potkraj srednjeg vijeka*. *Croatia Christiana Periodica*, 11(1987.) br. 19, 122.
- 12 E. PAVICH, *Ramus viridantis olivae*. Buda. 1766., 17: Ta kustodija nosi također ime Ivana Kapistranskoga, premda on u to vrijeme još nije bio proglašen svetim.
- 13 P. CVEKAN, *Franjevci u Iloku*. Ilok 1986., 65-70.
- 14 Riječ je o srednjevjekovnom naselju Athya, koje se oko 1600. naziva Voćin, a poslije 1720. Šarengrad (usp. J. BOESENDORFER, *Crtice iz slavonske povijesti*, 298).
- 15 Wadding (*Annales Minorum*, sv. 15, 402) to mjesto naziva »Perch«. Boesendorfer (*Crtice iz slavonske povijesti*, 293) drži da se radi o naselju Berak, a J. Jančula (*Franjevci u Cerniku*, Slavonska Požega, 1980., 10) obrazlaže da je to Prečka kod Vinkovaca.
- 16 God. 1506. Wadding (*Annales Minorum*, sv. 15, 401-403) ne spominje više Čerević, ali ga je u drugoj polovici 15. st. darivao kralj Matija Korvin (1458.-1490.), što ukazuje na njegovo postojanje.
- 17 Usp. L. WADDING, *Annales Minorum*, sv. 15, 402.
- 18 J. JANČULA, *Franjevci u Cerniku*, 32.
- 19 J. BOESENDORFER, *Crtice iz slavonske povijesti*, 298.
- 20 *Isto djelo*, 168.
- 21 J. JANČULA, *Franjevci u Cerniku*, 10: Riječ je o Petrovini Ljudevita Pekryja u tzv. Maloj Vlaškoj.
- 22 P. SVEKAN, *Franjevci u Ivaniću*. Kloštar Ivanić, 1979., 7-9.
- 23 J. BOESENDORFER, *Crtice iz slavonske povijesti*, 259.

Drave je Ozorska kustodija imala samostane u Selju u Baranji²⁴ i u mjestu Sv. Đurađ blizu Valpova.²⁵

Samostan u Đakovu bio je vremenski najstariji, ali je i ugledom prednjačilo ostalima.²⁶ Njemu je pripala uloga predvoditelja u širenju opservantskog pokreta u sjevernom dijelu kontinentalne Hrvatske i južnoj Mađarskoj,²⁷ a potkraj prve polovice 15. st. bio je predvoditelj nastojanja oko stvaranja nove vikarije, neovisne o Bosanskoj vikariji; osim toga, đakovački je samostan u to vrijeme bio i uporišna točka u crkvenoj obnovi putem suprotstavljanja širenju krivovjernih natruha u kršćanskom vjerovanju u istočnom dijelu kontinentalne Hrvatske, kao i u Bačkoj.

1.3. Navedeni samostani Bosanske vikarije u Slavoniji, Srijemu i Bačkoj utisnuli su se među samostane mađarsko-hrvatske provincije, tzv. Ugarske provincije. Ona je nastala još za života sv. Franje (1182.-1226.), a u kontinentalnoj je Hrvatskoj imala tri kustodije: Zagrebačku sa šest samostana, Pečujsku s pet samostana i Srijemsku s deset samostana.²⁸ Na području te provincije dopustili su pape Bosanskoj vikariji podizati samostane zbog njezinog osobitog misijskog značaja. Tako je poslije Klementa VI. papa Grgur XI. odobrio Bosanskoj vikariji da može izvan banovine Bosne podići jedanaest samostana,²⁹ a sljedeće godine odobrio je podizanje još šest novih samostana izvan područja Bosne;³⁰ to je isti papa koji je 1376. odobrio podizanje samostana u Alšanu i Vrbici. Članovi Ugarske provincije nisu se protivili širenju Bosanske vikarije, sve dok opservantski tip franjevačkog života te Vikarije nije počeo ugrožavati njihov konventualski tip franjevačkog života.³¹ Više crkvene vlasti podržavali su opservante jer su oni zastupali strogo održavanje franjevačkog Pravila, napose odredbi o siromaštvu. Opservantizam k tome nije bio samo unutarfranjevački pokret, jer se istovremeno javlja i u drugim crkvenim redovima, pa je prerastao u opće crkveno nastojanje oko obnove Crkve nakon tzv. Avinjonskog sužanjstava i Zapadnog raskola (1305.-1414.).³² Zahvaljujući vikaru

24 L. WADDING, *Annales Minorum*, sv. 15, 402.

25 *Isto djelo*, 402, 403.

26 Najprije je pripadao Usorskoj kustodiji (usp. D. MANDIĆ, *Franjevačka Bosna*. Rim, 1968., 231), a poslije 1414. je na čelu kustodije (J. BOESENDORFER, *Crnice iz slavonske povijesti*, 293).

27 Suprotno tom mišljenju Marijan Žugaj drži da je đakovački samostan pristupio opservantima za života Ivana Kapistranskoga (+ 1456.), a možda i kasnije (usp. *I conventi dei Minori Conventuali tra i Croati dalle origini fino al 1500*. Roma, 1989., 96).

28 F.E. HOŠKO, *Franjevci u Srijemu, Slavoniji i Bačkoj...*, 117-119.

29 E. FERMENDŽIN, *Acta Bosnae*, 38.

30 A. THEINER, *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia*, sv. 2, Romae, 1859., 140.

31 L. WADDING, *Annales Minorum*, sv. 16, 108, 168, 598.

32 E. FERMENDŽIN, *Chronicon...Bosnae Argentinae*, 13-16.

Bartolu Alvernskom (1366.-1375., 1378.-1408.). Bosanska je vikarija postala prva upravna jedinica u Franjevačkom redu koja je potkraj 14. st. u cjelini prihvatila opservantizam, a njezini su članovi stekli zasluge i za opći razvoj opservantizma u cijelom (1366.-1375.) franjevačkom redu, napose u Hrvatskoj i Mađarskoj. U Bosni se, naime, opservantizam brzo ukorijenio, jer je bio izazvan potrebom što vjerodostojnijeg djelovanja misionara i životnog svjedočenja pred bosanskim kršćanima koji su naročito cijenili strogu pokorničku opredijeljenost crkvenih voditelja. Tako su potrebe djelovanja trajno nukale franjevce Bosanske vikarije da se vraćaju na izvore franjevačkog života po strogom održavanju franjevačkog Pravila i zavjeta siromaštva.³³ Stoga valja u nizu papinskih dopuštenja Bosanskoj vikariji za osnivanje novih samostana izvan geopolitičke Bosne prepoznati, prije svega, podržavanje misionarskog djelovanja te zajednice, ali također i podržavanje franjevačke i opće crkvene obnove u istom duhu opservantizma, tj. ponovnog prihvaćanja izvornih zasada kršćanskog i crkvenog življenja.

1.4. Trajno umnažanje opservantskih boravišta sjeverno od Save dovelo je do diobe Bosanske vikarije. Članovi Vikarije na tom su području 1444., na kapitulu u Jenewu, oteli vikaru Ivanu iz Baje pečat vikarije, proglasili odcjepljenje od matičnog dijela vikarije i za svog vikara izabrali Fabijana iz Bača.³⁴ Novu redovničku pokrajinu nazvali su Ugarskom vikarijom,³⁵ ali je papa Eugen IV. poništio 24. I. 1445. valjanost tog čina i ponovno ujedinio prekosavske samostane s onima u Bosni zadržavši ipak Fabijana iz Bača za vikara ujedinjene vikarije.³⁶ Političke prilike, tj. neprijateljski odnosi između ugarsko-hrvatskog i bosanskog vladara išle su u prilog ponovne diobe Bosanske vikarije. Sam vikar Fabijan iz Bača podržavao je takva nastojanja pa papa Eugen IV. potkraj 1446. ili početkom 1447. dopušta diobu Bosanske vikarije odijelivši od nje samostane sjeverno od geopolitičke granice Bosne na području Slavonije i Podunavlja u Ugarsku vikariju koja se kasnije prozvala Vikarijom presv. Otkupitelja.³⁷ Bosanska vikarija nije bila zadovoljna tom granicom pa je ishodila da je papa Nikola V. proširio područje Bosanske vikarije do rijeke Drave.³⁸ Tako se samostan u Đakovu opet našao u sastavu Bosanske vikarije, ali je politička granica konačno uvjetovala i međuvikarijsku granicu pa je isti papa 1448. ponovno proglasio Savu granicom između Bosanske i Ugarske vikari-

33 Usp. D. MANDIĆ, *Franjevačka Bosna*, 79.

34 *Isto djelo*, 112.

35 E. FERMENDŽIN, *Acta Bosnae*, 183.

36 D. MANDIĆ, *Franjevačka Bosna*, 111-113.

37 E. FERMENDŽIN, *Chronicon... Bosnae Argentinae*, 20.

38 ISTI, *Acta Bosnae*, 203.

je.³⁹ Kako đakovački samostan stoji na čelu Srijemske kustodije, treba zaključiti da i u novoosnovanoj Vikariji ima značajno mjesto.⁴⁰

1.5. Razvitak Ugarske vikarije presv. Otkupitelja, a prije njezinog osnivanja širenje i djelovanje Bosanske vikarije na području hrvatsko-ugarskog kraljevstva, podržavali su kraljevi iz roda Anžuvina, a nisu prema opservantima mijenjali stav ni njihovi nasljednici u 15. stoljeću.⁴² Vladari su željeli dobro organiziranu Crkvu, dovoljno djelotvornu u suprotstavljanju različitim krivovjernim sljedbama. Upravo zato su podržavali franjevce opservante, jer su se oni u 15. st. uspješno suprotstavili bogumilskim dualistima i husitima koji su se javili na području pečujске, srijemske i čanadske biskupije te bačko-kaločke nadbiskupije. To potvrđuje spis kardinala Ivana Torquemade *Summa doctrinae husitarum per Hungariam, Moldaviam et Sirmium diffusorum, quam minores Vicariae Bosnae impugnabant*, premda on više govori o dualističkom bogumilskom učenju nego o husitskom naučavanju.⁴³ Ipak su u tim krajevima bili prisutni husiti i širitelji ideja viklifizma, jer to potvrđuje rasprava Jakova Markijskog, vikara Bosanske vikarije, naslovljen *Dialogus contra hereticos Bohemos*.⁴⁴ Jakov Markijski je od 1435. do 1438. boravio u Slavoniji, Srijemu i Bačkoj, a od 1436. je nosio naslov inkvizitora za Ugarsko kraljevstvo i Austriju. Osporavao je učenje heretika i njegovo djelovanje mnogi suvremenici, među kojima su požeški župan Ladislav i bosanski biskup Juraj u Đakovu, smatraju uspješnim.⁴⁵ Jakovljevo je djelovanje kao inkvizitor u Slavoniji, Srijemu i Bačkoj nastavio bosanski vikar Ivan iz Baje proširivši prisutnost vikarije sve do Moldavije i Besarabije.⁴⁶ Istu službu inkvizitora je 1445. papa Eugen IV. povjerio i bosanskom vikaru Fabijanu iz Bača.⁴⁷ Ovo osobito misionarsko-inkvizitorsko djelovanje članova Bosanske vikarije, odnosno Ugarske vikarije, potvrdio je 1473. papa Siksto IV. odobrivši franjevcima i neposredno ili redovito pastoralno djelovanje na području između Save i Drave,⁴⁸ što je 1511. ponovno potvrdio papa Julije II. zaprijetivši crkvenim kaznama svjetovnom kleru, bude li priječio narodu pastoralnu povezanost s franjevcima.⁴⁹

39 *Isto mjesto*, 206.

40 Usp. L. WADDING *Annales Minorum*, sv. 16, 168.

41 E. FERMENDŽIN, *Acta Bosnae*, 127-130.

42 *Isto djelo*, 289, 290.

43 *Isto djelo*, 245; F. ŠANJEK, *Heterodoksno kršćanstvo u našim krajevima u Kapistranovo doba*. *Croatia Christiana Periodica*, 11(1987.), br. 19, 92.

44 F. ŠANJEK, *Heterodoksno kršćanstvo*, 93.

45 E. FERMENDŽIN, *Acta Bosnae*, 159, 160.

46 *Isto djelo*, 83.

47 *Isto djelo*, 88.

48 *Isto djelo*, 281.

49 *Isto djelo*, 305.

Ugled franjevac opservanata osobito je porastao u ovim krajevima nakon pobjede kršćanske vojske 1456. kod Beograda nad Turcima, kad su kršćanske vojničke postrojbe vodili vojskovođa Ivan Hunjadi i križarski propovjednik franjevac Ivan Kapistranski.⁵⁰ Premda je ta pobjeda na izvjesno vrijeme odgodila tursku opasnost za hrvatsko-ugarsko kraljevstvo, u njemu je svijest o toj opasnosti gotovo paralizirala društveno-politički život te izazvala moralnu krizu.⁵¹ Sve je to rastočilo tkivo hrvatskog i ugarskog srednjevjekovnog društva do te mjere da je postao neminovan raspad ugarsko-hrvatske društveno-političke zajednice.⁵² U takvim prilikama Ugarska vikarija presv. Otkupitelja bogata je brojem samostana i članova: 1506. ima osam kustodija, 70 samostana i oko 1700 redovnika.⁵³ Nakon što je 1517. vikarija proglašena Provincijom, povećao se broj kustodija na deset, a broj samostana na 73 nastambe, ali je pao broj članova na 1472 redovnika.⁵⁴ No, slijed zbivanja gotovo će uništiti Provinciju presv. Otkupitelja u kontinentalnoj Hrvatskoj i Mađarskoj; nestat će i samostan u Đakovu.

2.

2.1. Đakovački je samostan preživio Mohačku bitku i tursko osvajanje Slavonije. 1536. Đakovo je osvojio smederevski sandžak-beg Mehmed-beg koji je te godine zajedno s bosanskim sandžak-begom Husrev-begom preko Broda i Kobaša bio prodro u Slavoniju.⁵⁵ Samostan nije stradao ni nakon poraza i rasapa Kacijanerove vojske blizu Đakova.⁵⁶ Franjevci su napustili samostan u Đakovu pod pritiskom kalvina koji su ga 1551. i razorili.⁵⁷ Širenje kalvinizma sredinom 16. st. u Slavoniji i Srijemu posljedica je nedostatka svećenika koji su zajedno s biskupima napustili od Turaka osvojene krajeve. Tada se raspala struktura hijerarhijske crkvene vlasti pa su kalvinski propovjednici neometano širili svoja naučavanja i organizirali vlastitu crkvenu strukturu kako svjedoči 1551. Mihajlo Starin u pismu Nikoli Tuknayu naglašavajući da je u sedam godina misionarskog rada u Slavoniji, Srijemu i Podunavlju utemeljio 120 kalvinskih župa, a u Vukovaru i

50 A. MIJATOVIĆ, *Ivan Kapistran i borba za Beograd (1456. godine.)* Croatica Christiana Periodica, 11(1987.), br. 19, 156-164.

51 M. KURELAC, *Hrvatski humanisti rane renesanse.* Ibidem, 95-107.

52 *Isto djelo*, 104, 105.

53 U. FRIDRICH, *Historia seu compendiosa descriptio...*, 26.

54 L. WADDING, *Annales Minorum*, sv. 15, 401-403.

55 I. MAŽURAN, *Turska osvajanja.* Osječki zbornik 6(1967.), 96-107.

56 J. BOESENDORFER, *Crlice iz slavonske povijesti*, 32-334.

57 *Isto djelo*, 298.

Valpovu održao dvije rasprave s franjevcima pridobivši prisutne za kalvinsko učenje.⁵⁸

Turska vlast, širenje islama te djelovanje kalvinskih propovjednika uvjetovali su također rasap Ugarske franjevačke provincije presv. Otkupitelja. God. 1531. više nema u njezinom sastavu samostana u Bačkoj i Srijemu.⁵⁹ Uskoro se isto dogodilo u Slavoniji, jer se 1552. više ne spominje ni jedan samostan te Provincije na tom području.⁶⁰ Potkraj 16. st. Ugarska provincija presv. Otkupitelja ima samo četiri samostana; oni su na području turske vlasti, i to u mađarskom dijelu njezinog teritorija.⁶¹ Ipak, franjevci nisu iščezli u Slavoniji, Srijemu i Bačkoj. Ponovno su na to područje stigli članovi negdašnje Bosanske vikarije, tzv. Provincije Bosne Srebrene. Zaposjeli su samostan u Slavonskoj Požegi od 1536. do 1573. i ondje boravili,⁶² a od 1536. do 1587. boravili su i u samostanu u Poljanskoj.⁶³ Od 1581. su osobito značajna franjevačka boravišta samostani u Našicama, Šaregradu i u Velikoj blizu Slavonske Požege.⁶⁴ Samostan u Šaregradu morali su ubrzo napustiti. Uz samostane u Velikoj i Našicama izgradili su pastoralna područja sa župama kao pastoralnim postajama; našički samostan vodio je brigu o katolicima u Đakovu.⁶⁵

2.2. Đakovo je u tursko vrijeme bilo središte kadiluka. Bilo je naseljeno muslimanskim stanovništvom; krajem 16. st. bilo je u njemu oko 700 muslimana.⁶⁶ U njemu je boravila i turska vlastela.⁶⁷ Bilo je u Đakovu i nešto katolika; bili su kmetovi, često opterećeni neizdrživim porezom. Kad su se 1607. pobunili protiv izvanrednog harača, Turci su u Đakovu natakli na kolac 50 kršćana.⁶⁸ U takvim okolnostima vjersku brigu o katolicima u Đakovu vodili su franjevci, često pod cijenu vlastitog života.⁶⁹ God. 1595. pastoralnu je službu u Đakovu, Cerni i

58 E. FERMENDŽIN, *Chronicon...Bosnae Argentinae*, 29, 30.

59 U. FRIDRICH, *Historia seu compendiosa descriptio*, 32

60 *Isto mjesto*, 33

61 *Isto mjesto*, 37.

62 J. JANČULA, *Franjevci u Cerniku*, 25.

63 Prethodno su ga napustili 1536. članovi Ugarske provincije presv. Otkupitelja (*Isto djelo*, 32).

64 P. CVEKAN, *Velika*. *Velika* 1982., 24-29.

65 F.E. HOŠKO, *Djelovanje franjevacca Bosne Srebrene u Slavoniji, Srijemu, Ugarskoj i Transilvaniji tijekom XVI. i XVII. stoljeća*. *Nova et vetera*, 29(1979.), 153-165.

66 J. BUTURAC, *Katolička crkva u Slavoniji za turskoga vladanja*. Zagreb, 1970., 24, 25, 40, 46.

67 J. BOESENDORFER, *Crnice iz slavonske povijesti*, 325.

68 *Isto djelo*, 326.

69 E. PAVICH, *Ramus viridantis olivae*, 313, 314.

okolnim mjestima obavljao franjevac Luka Jurišić.⁷⁰ Tada mu je, naime, papa Klement VII. odobrio na tri godine neke crkvene oprost. Godinu dana ranije Jurišić je predstavljao Provinciju Bosnu Srebrnu na generalnom kapitulu u Valadolidu u Španjolskoj,⁷¹ a 1603. ga je provincijal Bosne Srebrene Stjepan Zlatarić poslao u kršćanske zemlje moliti milostinju za isplatu nameta koje su Turci bili tražili od pojedinih samostana.⁷²

Broj katolika u Đakovu je bio malen i u 17. stoljeću, jer žive samo u dvadeset kuća.⁷³ Turci su crkvu sv. Lovre pretvorili u džamiju, a malobrojni katolici Đakova pripali su župi u Đakovačkim Selcima u kojima su bile dvije crkve: drvena sv. Katarine i kamena sv. Nikole; posljednju 1660. spominje Petar Nikolić kao crkvu sv. Franje, a služi je tada župnik franjevac Šimun iz Đakova.⁷⁴ U Đakovačkim Selcima 1626. biskup Toma Ivković dijeli krizmu za 216 krizmanika, a 1637. je biskup Jerolim Lučić krizmao 246 osoba.⁷⁵ Biskup Nikola Ogramić pohodio je 1673. Selce;⁷⁶ župu naziva »Selce ili Đakovo«. Župa je tada brojila oko 1280 vjernika, a Ogramić je krizmao 760 krizmanika. I tada je župa pripadala pastoralnom području našičkog samostana. Župnik je u njoj boravio stalno; stanovao je u kući koja nije bila daleko od župske crkve.⁷⁷

2.3. Kad je 1683. započeo Bečki oslobodilački rat, biskup Ogramić je caru Leopoldu I. predočio plan za oslobođenje Bosne, spreman sam predvoditi oslobodilačku vojsku.⁷⁸ Istovremeno je već 1684. u Beču poduzeo korake da mu bude priznat naslov »biskup bosanski ili đakovački«, kako bi u Đakovu mogao uspostaviti sjedište biskupije.⁷⁹ Kad je 1687. Đakovo oslobođeno od Turaka,⁸⁰ Ogramić je Hadži-pašinu džamiju dao pretvoriti u crkvu.⁸¹ Propagandi je 1688. javio da je u

70 E. FERMENDŽIN, *Acta Bosnae*, 340.

71 *Isto djelo*, 341

72 *Isto mjesto*.

73 J. BUTURAC, *Katolička crkva u Slavoniji*, 76.

74 E. FERMENDŽIN, *Acta Bosnae*, 496.

75 J. BUTURAC, *Katolička crkva u Slavoniji za vrijeme turskoga vladanja*, 76.

76 J. JELENIĆ, *Spomenici kulturnoga rada bosanskih franjevaca (1523-1699)*. Starine JAZU, 36(1918.), 146.

77 J. BUTURAC, *Katolička crkva u Slavoniji*, 138, 140, 148.

78 Z. BAOTIĆ, *Uloga franjevaca u sjeveroistočnoj Bosni u 17. stoljeću*. Zbornik predavanja znanstvenog skupa u Subotici 12-14 1986. Subotica 1987., 52; ISTI, *Velika seoba katolika iz Bosne u vrijeme Bečkih ratova (1683.-1699.)*. Mladi teolog, 10(1989.), br. 15, 12-20.

79 J. BUTURAC, *Katolička crkva u Slavoniji*, 148

80 *Isto djelo*, 200.

81 J. BOESENDORFER, *Crtice iz slavonske povijesti*, 356.

Đakovu našao razorenu biskupsku rezidenciju i spaljenu katedralu.⁸² Bavio se mišlju u Đakovu osnovati kaptol pa okuplja oko sebe nekolicinu svjetovnih svećenika.⁸³ Od Kongregacije za biskupe i redovnike tražio je u Rimu pomoć redovnika barnabita; očito zato što nije bio u dobrim odnosima s franjevcima Bosne Srebrene. Propaganda je 1688. odbila Ogramićevo traženje barnabita uz obrazloženje da već odavno djeluju franjevci na području njegove biskupije.⁸⁴ Odredivši Đakovo za svoju biskupsku rezidenciju, Ogramić se 1692. u njemu trajno nastanio,⁸⁵ a 1701. nesretno izgubio život.⁸⁶

Ogramić je u Đakovu obnovio župu i za prvoga župnika imenovao svjetovnog svećenika Ivana Grličića, pisca prvog izvornog slavonskog katekizma *Put nebeski* (Venecija, 1707.).⁸⁷ Tek uspostavljenoj župi pripadali su samo katolici u naselju, a bilo ih je 1702. između 500 i 600 u 106 domaćinstava.⁸⁸ U to vrijeme i nadalje postoji župa u Đakovačkim Selcima, jer 1708. generalni vizitator Ivan de Vietri spominje da u ime našičkog samostana Petar Tuzlak upravlja župu »nedaleko Đakova«;⁸⁹ valja zaključiti da je riječ o župi u Selcima. Poslije 1710. Župa u Selcima se više ne spominje; prva je nestala u nizu onih koje tijekom 18. st. popisi više ne spominju.⁹⁰ No, zapravo se radi o ujedinjenju župe u Selcima i novoosnovane župe u Đakovu. Ujedinjenje je izveo bosansko-đakovački biskup Đuro Patačić da bi tu jedinstvenu župu 20. XII. 1710. predao franjevcima Bosne Srebrene.

82 Arhiv Propagande (cit. AP), *Acta*, vol. 58(1688.), fol 5rv.

83 Z. BAOTIĆ, *Uloga franjevacu u sjeveroistočnoj Bosni u 17. stoljeću*, 51.

84 Arhiv Propagande, *Acta*, vol. 58(1688.), fol. 168rv.

85 J. BUTURAC, *Katolička crkva u Slavoniji*, 208.

86 Zvonimir Baotić je zaključio, i to prema pismu Ivana Grličića Propagandi, da je biskupa Ogramića ubila razbojnička rulja 14. kolovoza 1701. uz aktivno sudjelovanje dvojice stražara katolika u njegovoj kući u Đakovu (*Uloga franjevacu u sjeveroistočnoj Bosni u 17. stoljeću*, 56-59). Samostanski kroničar sedam desetljeća kasnije bilježi u Đakovu da su nekoć bila između oltara sv. Franje i propovjedaonice vrata koja su vodila u negdašnju sakristiju, a u njoj je bio ubijen biskup Ogramić (Arhiv samostana u Brodu (cit. ASB), *Protocolum conventus Immaculatae Conceptionis/Bleatae/Mariae/Virginis/Diacovae. Anno Domini 1740.*, str.29).

87 Ivan Grličić je rođen oko 1670. Možda je rođen u Olovu, gdje je sredinom 17. st. bilo poznato to prezime. Školovanje u Loretu je završio 1696. i nakon toga se uputio u Đakovo. Krajem 1699. i početkom 1700. boravio je u Osijeku, a 1702. je već župnik u Đakovu, što znači da je u tom razdoblju biskup Ogramić osnovao župu u Đakovu i Grličića imenovao za župnika. U Đakovu je župnikovao još 1709. i najvjerojatnije je on predao župu upravljanju franjevacu. Grličiću pripada zasluga što je sastavio prvi slavonski katekizam koji je znatno utjecao na kasniju slavonsku katekizamsku literaturu (usp. F.E. HOŠKO, *Negdašnji hrvatski katekizmi*. Zagreb, 1985., 35-38).

88 J. BOESENDORFER, *Crtice iz slavonske povijesti*, 357.

89 AP, *Bosnia*, vol. 5, fol. lor.

90 J. BUTURAC, *Katolička crkva u Slavoniji*, 209.

3.1. Biskup Đuro Patačić (1703.-1716.) je 1706. u Đakovu podigao drvenu rezidenciju. Iste je godine u Ogramićevoj crkvi posvetio glavni oltar Marijinom Bezgrešnom Začecu, a bočni oltar sv. Barbari.⁹¹ Na ruševinama stare katedrale podigao je 1708. novu stolnu crkvu.⁹² Patačić se nije zanosio Ogramićevom planovima o velikoj biskupiji koja će obuhvaćati Bosnu i Slavoniju i nije ustrajao u Ogramićevom nastojanju da pred crkvenim i državnim nadležnima ospori tvrdnje zagrebačkih biskupa o biskupijskim granicama u Slavoniji.⁹³ Prihvatio je činjenično stanje da mu biskupija ima samo četiri župe,⁹⁴ ali je spremno obavljao biskupsku službu na širem području Slavonije ne trudeći se da to područje zadrži u svojoj biskupskoj vlasti.⁹⁵

Patačić franjevcima Bosne Srebrene priznaje da su za vrijeme turske vladavine i u dugom ratnom razdoblju bečkog oslobodilačkog rata uz velike žrtve služili vjernicima u Slavoniji i Srijemu. Štoviše, povjerava im župu u Đakovu, jer ne očekuje da će u njegovoj biskupiji uskoro biti dovoljno svjetovnog klera za tu službu. U tu svrhu izdaje 20. XII. 1710. dvije darovnice Provinciji Bosni Srebrenoj. Prvom franjevcima povjerava upravu župe u Đakovu koja obuhvaća samo Đakovo, sela Budrovce, Piškorevce, Selce, Povezinac i Nabrđe s obližnjim zaseo-

91 E. GAŠIĆ, *Brevis conspectus historicus dioecesium Bosniensis-diakovensis et Sirmiensis*. Mursae (Osijek) 1994., 35

92 Đuro Patačić je 29. III. 1703. imenovanjem od strane cara Lopolda I. postao biskup u Đakovu i to nakon što je početkom iste godine umro imenovani biskup Petar Stanković. Patačić je primio biskupsku posvetu 31. III. 1704. u Zagrebu. Došavši u Đakovo podigao je 1706. drvenu rezidenciju (*Isto djelo*, 35, 36). Umro je 1. III. 1716. u Đakovu (J. BOESENDORFER, *Crtice iz slavonske povijesti*, 356-358).

93 J. BUTURAC, *Katolička crkva u Slavoniji*, 208, 159.

94 Prije završetka Bečkog oslobodilačkog rata franjevci Bosne Srebrene su zamijetili namjere zagrebačkih biskupa Aleksandra Mikulića (1688.-1694.) i Stjepana Želišćevića (1694.-1703.) da učvrste svoja biskupska prava u Slavoniji i na taj način što će njima oduzeti župe i predati ih svjetovnom kleru. Provincijal Franjo Budalić dojavljuje te nakane 29. XI. 1696. iz Budima Propagandi (AP, SC, *Ungheria et Transsilvania*, vol. 3, fol. 31r). Dvije godine kasnije Budalić opet upozorava Propagandu da biskup Želišćević ne odustaje od takvih namjera (AP, *Acta*, vol. 68(1698.), fol. 7 rv), a Propaganda odgovara s izraženom spremnošću čuvati pastoralna prava Bosne Srebrene (AP, *Acta*, vol. 69(1699.), fol. 72 rv). Tom odlukom Propagande nisu se pomirili makarski biskup Nikola Bijanković ni srijemski generalni vikar Luka Natalis (AP, *SOCG*, vol. 336, fol. 104r-108v; *Bosnia*, vol. 4, fol. 102r, 108r, 116r-120v, 261r-262v). Zaštitu svojih pastoralnih prava stoga traži Provincija Bosna Srebrene 1703. ponovno kod Propagande (F.E. HOŠKO, *Slavonsko-podunavski dio Bosne Srebrene u doba njezinih dviju dioba*. Kačić, 17(1985.), 111, 112). Iste je godine car Leopold I. zajamčio Bosni Srebrenoj njezina pastoralna prava u Slavoniji, Srijemu i Bačkoj (E. PAVIČH, *Ramus viridantis olivae*, 133-135), a 1705. je to učinio i car Josip I. (J. BOESENDORFER, *Crtice iz slavonske povijesti*, 359). Luka Natalis je 1710. ponovno pokušao preuzeti župe od franjevaca u srijemskoj biskupiji; spriječili su ga Propaganda i nova odluka državnih vlasti putem diplome cara Karla VI. od 28. V. 1712. godine (Arhiv Provincijalata Hrvatske franjevačke provincije u Zagrebu /cit. APHZ/, *Kutija XXIX*, br. 45).

95 APHZ, *Kutija XXIX*, br. 34

cima. Središte župe je crkva Marijinog Bezgrešnog začeca koju je biskup Ogramić iz džamije preuređio u crkvu, a Patačić ju je svojim sredstvima obnovio i posvetio.⁹⁶ Uz župnu crkvu župa je imala i kapele te druge bogoštovne prostorije, jer se sredinom 18. st. spominju kapela sv. Marka u Budrovcima, kapela sv. Ivana Evanđeliste u Piškorevcima, kapela sv. Marka u Selcima i oratoriji u Kondriću i Nabrđu.⁹⁷ Spomenutom darovnicom je Patačić župnu crkvu trajno predao franjevcima, i to zajedno s kućom uz crkvu i zemljištem na kojem se može podići samostan.⁹⁸ Drugom darovnicom Patačić je franjevcima doznačio da uzdržavanje vinograd Viticu sa šljivikom, drugi vinograd u Drenju, njivu blizu potoka Brezovca te vrt, vinograd i šljivik nedaleko srušene turske džamije, a u obližnjim Budrovcima je samostanu pripala livada.⁹⁹ Patačić se obvezao da će od desetine koja mu pripada kao biskupu, svake godine samostanu dodijeliti 40 mtc žita u ime uobičajene šesnaestine koja pripada župniku.¹⁰⁰ Naravno, đakovački samostan je također slao svoje članove u prošnju,¹⁰¹ a značajne je prihode dobivao od pridruženih župa kojima su upravljali članovi samostana.¹⁰² No, valja napomenuti da je na molbu provincijala Andrije Ećimovića obje Patačićeve darovnice potvrdila 12. V. 1711. Propaganda u Rimu.¹⁰³

Biskup Patačić je od 1711. do 1714. gradio franjevcima u Đakovu samostan.¹⁰⁴ Bila je to drvena građevina, dovoljno prostrana da u njoj stanuje četrnaest franjevaca.¹⁰⁵ God. 1714. samostan je bio završen i dovoljno opskrbljen potrebnim pokušvom da je Provincija mogla u njemu održati provincijalni kapitul pod predsjedanjem Marka Bula-

96 ASB, *Protocolum conventus...Diacovae*, 2, 5; ASB, *Đakovački spisi*, A-XIV-1, br. 31, 32, 33; I. de Straxemanac (sit. STRAŽEMANAC), *Paraphrastica et topographica expositio totius Almae Provinciae Bosnae Argentinae*. Vellice 1730., 119, 120; E. PAVICH, *Ramus viridantis olivae*, 311, 312.

97 E. PAVICH, *Ramus viridantis olivae*, 181.

98 APHZ, *Kutija XXIX*, br. 35, 36, 37.

99 Samostan je darovnicom 1745. zadobio još četiri livade (APHZ, *XXIX Kutija*, br. 60), a biskup Antun Čolnić je 1767. dao samostanu prihode svog vinograda u Trnavi; štoviše, obvezao je svoje nasljednike da i oni prihod tog vinograda daju franjevcima, a sami zadrže pravo posjedovanja (ASB, *Đakovački spisi*, br. 134). - Od 1755. do 1805. mogu se susljedno pratiti zapisi o godišnjem prihodu i opet izdatku samostana (ASB, *Đakovački spisi*).

100 APHZ, *Kutija XXIX*, br. 40.

101 ASB, *Đakovački spisi*, br. 161: Pod naslovom »*Annotatio Locorum in quibus Conventus...Deakoviensis mendicare solet* (1776.) spominju se sljedeće župe: Đakovo, Vrbica, Gorjan, Semeljci, Punitovci, Trnava, Piškorevci, Vrpolje, Kopanica, Lukačev Šamac. - O prihodima samostana ima i drugih izvještaja (usp. APHZ, *Kutija XXIX*, br. 71).

102 Sačuvan je izvještaj 1770. župe Vrpolje (ASB, *Đakovački spisi*).

103 ASB, *Protocolum conventus...Diacovae*, 3.

104 I. STRAŽEMANAC, *Paraphrastica...expositio*, 119; E. PAVICH, *Ramus viridantis olivae*, 311.

105 I. STRAŽEMANAC, *Paraphrastica...expositio*, 119.

jića, kad je za provincijala bio izabran Petar Lašvanin.¹⁰⁶ U Đakovo su tada preselili franjevci iz Kopanice kamo su 1684. bili došli iz Modriče.¹⁰⁷ U njihovoj crkvi Patačić je 1716. i pokopan.¹⁰⁸

3.2. Biskup Patačić je bio zasnovao u Đakovu, ali i u srednjoj Slavoniji kao i u Srijemu, pastoralnu strukturu i zacrtao biskupijskom sinodom 1706. sam pastoralni rad.¹⁰⁹ Kod toga se oslanjao na franjevački sustav pastoralnih područja koja su se oblikovala u nadležnosti pojedinih samostana. Novoosnovani đakovački samostan naslijedio je pastoralnu brigu za župe u Kopanici¹¹⁰ i Lukačevom Šamcu,¹¹¹ a poslije 1735. samostan je preuzeo brigu i za župe u Vrpolju;¹¹² poslije diobe provincije Bosne Srebrene i osnivanja provincije sv. Ivana Kapistranskoga 1757. preuzeo je đakovački samostan i pastvu u župi Svilaju.¹¹³

106 D. MANDIĆ, *Franjevačka Bosna*, 215.

107 J. BOESENDORFER, *Crlice iz slavonske povijesti*, 358.

108 Bio je pokopan između oltara sv. Franje i sv. Antuna. Kod preuređenja kripe 1775. su mu kosti sabrane u poseban lijes i najprije smještene ispod kora, a zatim u grobnicu iza velikog oltara na strani evanđelja (ASB, *Protocolum conventus...Diacovae*, 39, 40).

109 Patačić je zajedno s generalnim vikarom srijemske biskupije Lukom Natalisom 18. i 19. V. 1706. održao u Đakovu biskupsku sinodu (APHZ, *Kutija XXIX*, br. 34). Zaključci sinode potvrđuju Patačićev smisao za stvarnost. Sinoda je donijela petnaest zaključaka. Njima uređuje odnos svećenika prema biskupu i međusobne odnose župnika (br. 1, 2 i 3), obveze župnika prema vjernicima u dijeljenju sakramenata (br. 4, 5, 6, 7, 8, 10 i 12); sinoda daje upute u slavljenju bogoslužja (12, 14, 15), obvezuje župnike na katehizaciju (br. 11), a razotkriva da su osobito učestali poroci katolika bili: otimanje djevojaka, pobačaj, trovanje, ubojstva, kupovanje žena (čl. 9), loš postupak s roditeljima i služenje lažnim mjerama (čl. 4).

110 Župa u Kopanici spominje se u 17. st. (E. FERMENDŽIN, *Acta Bosnae*, 523). God. 1708. u Kopanici je samostan sv. Ilije sa četiri redovnika (AP, *Bosnia*, vol. 5, fol. 8v). Kad je samostan preselio u Đakovo, u Kopanici boravi jedan franjevac. God. 1723. spominje se Nikola iz Modriče, a 1730. Grga Šarčević. Tada Kopanica ima drvenu malenu crkvu, jer je veću srušio prije 1730. vjetar. U župu pripadaju naselja: Sikirevci, Gundinci, Beravci, Prnjavor, Kupina, Divoševci, Zoljani, Stružani i Sredjanci. Kad 1746. župu upravlja Ambroz Majstorović, tada sva naselja osim Zoljana i Kupine imaju kapele. Upravu župe je 1761. franjevcima oduzeo biskup Franjo Thausy (Arhiv franjevačkog samostana u Požegi /cit. ASP/, *Protocolum conventus Vellicensis*, 64).

111 Župa Lukačev Šamac danas se naziva Babina Greda. Izričito se spominje 1711. Imao je župnu crkvu sv. Petra i Pavla i oratorije u Sitaru i Kruševici. I tu župu je 1761. bio preuzeo od franjevaca zagrebački biskup Franjo Thausy (E. PAVICH, *Ramus viridantis olivae*, 181; ASP, *Protocolum conventus Vellicensis*, 64).

112 Župom u Vrpolju upravljaju 1701. franjevci iz Broda, 1723. se spominje i župnik Antun Matić. Župa je imala tri kapele i sljedeća sela: Andrijevići, Čajkovci, Perkovci, Trnava i Selca te Strizivojna (PAVICH, *Ramus viridantis olivae*, 181). Poslije 1735. župom upravljaju franjevci iz Đakova. Posljednji upravitelj je bio Luka Čalić. God. 1770. je umro u Vrpolju, a 1771. je biskup Čolnić povjerio župu svom bivšem tajniku Ivanu Mravincu (ASB, *Protocolum conventus...Diacovae*, 26).

113 Župu u Svilaju je 1757. upravljao samostan u Kraljevoj Sutjesci. God. 1708. župom upravlja Ivan iz Omiša, a 1723. Martin Trgovčević. U Svilaju je bila već početkom 18. st. prostrana crkva, a u župi su 1734. bila i dva oratorija. Kad je 1761. biskup Thausy preuzeo župu od franjevaca, ona je u svom sastavu imala sljedeća sela: Prnjavor, Oprisavci i Stružani (ASP, *Protocolum conventus Posegae*, 467).

Takvo uređenje biskupije nije zadovoljavalo Patačićevog nasljednika biskupa Petra Bakića (1716.-1749.).¹¹⁴ Nakon što je poput Ogramića doživio razočaranje što carska vojska nije uspjela u tzv. Austrijsko-turskom ratu (1716.-1718.) osvojiti Bosnu, pokušao je na druge načine proširiti područje svoje biskupske vlasti.¹¹⁵ Tako je već 1718. franjevcima Bosne Srebrene osporio pravo vođenja župa u želji da ih on preuzme i povjeri svjetovnom kleru. Parnica je započela pred Propagandom koja ju je prepustila kaločko-bačkom nadbiskupu Emeriku Csákyju.¹¹⁶ Bakić nije dobio parnicu, jer je car Karlo VI. najprije 1720. posebnom poveljom potvrdio prava franjevacu na vodstvo župa,¹¹⁷ a zatim je to isto pravo 1722. ponovno obznanio novom poveljom.¹¹⁸ Bakić je nastavio svoje tužbe optužujući upravo đakovačke franjevce u Rimu i Beču da vode sablažnjiv život, zanemaruju obveze zavjeta siromaštva i ne drže samostansku stegu.¹¹⁹ Žalio se da su oni ohrabрили ljude da pretuku njegovog kapelana, dok je vodio sprovod biskupskog slugu, čije je tijelo prethodno Bakić dao oteti franjevcima naredivši svojim ljudima da nasilno prodru u crkvu gdje su ga oni htjeli pokopati.¹²⁰ Đakovačkim franjevcima Bakić je također pripisao da su držali pištolje u rukavima svojih haljina, dok su s njime razgovarali.¹²¹ Provinciji, pak, Bosni Srebrenoj je predbacivao da je otimačinom došla do prava na upravljanje župama u Slavoniji, zatim da se ne obazire na crkveno zakonodavstvo pa župnike ne postavlja uz suglasnost biskupa, a župnici opet da ne traže crkvene ovlasti od biskupa nego dijele sakramente po svojoj volji i neovisno o biskupskim uredbama proglašavaju oprost i svetkovine po svom nahodjenju.¹²² Nakon što je Propaganda ispitala Bakićeve tužbe i uvjerila su u njihovu neosnova-

114 Petar Bakić (Split, 1670. - Križovljan, 1749.) već je za biskupa Ogramića djelovao u Bosni. Car ga je 1710. bio imenovao za srijemskog biskupa, a 24. IV. 1716. za bosanskog ili đakovačkoga. Odmah po imenovanju javlja se 23. V. 1716. iz Beča Propagandi i požuruje crkveno imenovanje ističući da car traži što skorije njegovo posvećenje, i to ne samo zbog službe u prostranoj biskupiji koja je dijelom još uvijek pod turskom vlašću, nego osobito zato da prati carsku vojsku na ratnom pohodu u Bosnu (AP, SOCG, vol. 605, fol. 89rv). Nekoliko dana kasnije Bakić je novim dopisom tražio dopuštenje nositi civilno odijelo i oružje radi samoobrane. Propaganda mu je 11. V. 1717. odobrila obje molbe (AP, Acta, vol. 86(1716., fol. 187rv; Acta, vol. 87(1717), fol. 135rv).

115 F. E. HOŠKO, *Slavonsko-podunavski dio Bosne Srebrene*, 112-115.

116 E. GAŠIĆ, *Brevi conspectus*, 36-38.

117 APHZ, *Kutija XXIX.*, br. 45.

118 APHZ, *Kutija XXIX.*, br. 49.

119 APHZ, *Kutija XXIX.*, br. 46, br. 47 - Đakovčani opet optužuju pred društvenim i crkvenim nadležnima Bakićeve kapelane tvrdeći da im je daleko više stalo do lova nego službe u crkvi.

120 AP, *Acta*, vol. 94(1724.), fol. 98rv-100v, fol. 154v-160v.

121 AP, *Acta*, vol. 96, fol. 275v-291v.

122 *Isto mjesto; Bosnia*, vol. 5, 97r-368r.

nost,¹²³ naredila je 1726. biskupu da poštuje pastoralna prava Bosne Srebrene; Propagandinu odluku potvrdio je papa Benedikt XIII.,¹²⁴ a prihvatio ju je kao povod za svoju novu povelju car Karlo VI. određujući 1726. da nitko ne smije smetati franjevce Bosne Srebrene u upravljanju sa četiri župe u bosansko-đakovačkoj biskupiji.¹²⁵ Ni poslije spomenutih rješenja Bakić nije odustao od proganjanja franjevacu pa je Propaganda 1728. donijela novu presudu u prilog Bosne Srebrene, a crkvene i državne vlasti su Bakiću 1729. naredile da napusti Đakovo. Napustivši biskupiju Bakić je boravio do 1740. na svom dobru u Križovljanu parničeci se u 1731. sa zagrebačkim biskupom Jurjem Branjugom.¹²⁶ U međuvremenu je 1735. izgubio svaku biskupsku vlast nad katolicima u Bosni, jer je Propaganda ondje postavila apostolskog vikara s biskupskim redom i ovlastima.¹²⁷ Kad se 1740. ponovno vratio u Đakovo, upao je u višestruke sukobe s građanima Đakova i državnim vlastima.¹²⁸ Đakovačkim franjevcima je 1743. posvetio ponovno glavni oltar u crkvi,¹²⁹ ali su oni još 1746. strahovali od njegovih presizanja crkvenih uredbi pa je gradsko vijeće na čelu s Ilijom Kneževićem dalo izjavu u prilog franjevačkih pastoralnih prava i zasluga.¹³⁰

3.3. Biskupa Bakića naslijedio je Franjo Thausy (1749.-1751.).¹³¹ U Đakovu se nije dugo zadržao, a đakovačkim franjevcima je 1751. posvetio srednje crkveno zvono u čast sv. Antuna i jedno manje zvono za selo Kondrić.¹³² Poput svog prethodnika Thausy je bio nezadovoljan što mu biskupija broji samo četiri župe, ali se nije usudio tražiti promjenu biskupijskih granica na štetu zagrebačke biskupije. Želio je da barem te četiri župe budu u njegovoj punoj vlasti pa je poduzeo korake kod državnih vlasti u Beču da se franjevcima dokinu njihova pastoralna prava.¹³³

123 APHZ, *Kutija XXIX.*, 56.

124 APHZ, *Kutija XXIX.*, br. 55.

125 AP, *Acta*, vol. 101 (1731.), fol. 535v-536r.

126 AP, *Acta*, vol. 98(1728.), fol. 9v-13r.

127 J. BOESENDORFER, *Crtice iz slavonske povijesti*, 352.

128 ASB, *Protocolum conventus...Diacovae*, 11.

129 E. PAVICH, *Ramus viridantis olivae*, 313, 314.

130 Franjo Thausy (Lipnik, 1698. - Zagreb, 1769.) bio je zagrebački kanonik prije nego što je postao biskup u Đakovu. Od 1751. bio je zagrebački biskup. Za njegovog biskupovanja franjevci su predali gotovo sve župe u Slavoniji na području zagrebačke biskupije na upravu svjetovnom kleru.

131 ASB, *Protocolum conventus...Diacovae*, 12.

132 AP, *Processus consistorialis*, vol. 140, fol. 618r.

133 Antun Čolnić (Vivodina, 1699. - Đakovo, 1773.) je bio zagrebački kanonik i u rodu s Franjom Thausyjem; majke su im bile sestre (E. GAŠIĆ, *Brevis conspectus*, 39, 40).

Upravu bosansko-đakovačke biskupije preuzeo je od Thausyja Antun Čolnić (1751.-1773.), graditelj nove biskupske rezidencije crkve presv. Trojstva u Trnavi i osnivač četiriju novih župa, i to: u Semeljcima, Piškorevcima, Trnavi i Punitovcima.¹³⁴ U dva desetljeća svog biskupovanja podupirao je đakovačke franjevce u izgradnji novog samostana kao i u obnovi i proširenju crkve. Gvardijan samostana Ambroz Majstorović molio ga je drvenu građu iz biskupskih šuma za novi samostan. Čolnić je 8. II. 1753. udovoljio molbi, pa je Majstorović mogao 1. IV. 1753. postaviti kamen temeljac za samostansku zgradu.¹³⁵ Nova zgrada bila je pročeljem okrenuta prema trgu, a desnim krakom je doticala crkvu. O njezinoj izgradnji vodili su brigu samostanski starješine: Ambroz Majstorović (1753., 1754.), Bartol Knežević (1754.-1760.),¹³⁶ Pavao Vuković (1760.-1762.) i Ivan Zetović (1770.). Gvardijan Knežević isplatio je 1755. zidarima za njihov posao 262 florena.¹³⁷ Gvardijan Vuković je bio sabrao od različitih darivatelja 1475 florena i 33 denara za troškove gradnje.¹³⁸ Kad potkraj sedmog desetljeća radove vodi gvardijan Zetović, uredio je 1770. blagovaonicu i šest osoba iznad nje.¹³⁹ Tri godine kasnije radovi su bili posve završeni i zgrada je izvana uređena.¹⁴⁰

Deset godina poslije početka izgradnje samostana započeli su đakovački franjevci proširenje i obnovu svoje crkve, i to 17. V. 1763. Kamen temeljac za novo svetište blagoslovio je 18. VII. 1763. biskup Čolnić. Ono je prošireno i već podignuto, a cijela je zgrada povišena. Crkva je dobila novo pročelje i zidani kor umjesto negdašnjeg drvenoga, novo krovništvo i krov, te natkriven prolaz od samostanskih vratiju do nove sakristije.¹⁴¹ Radove su vodili starješine samostana Martin Hercegović (1763.-1767.) i Franjo Spaić (1767.-1769.). Od samostana u Brodu dobio je đakovački samostan 1764. svotu od 500 florena za pregradnju crkve; taj je novac, naime, brodski samostan dugovao

134 ASB, *Protocolum conventus...Diacovae*, 13; *Đakovački spisi*, br. 110.

135 Bartol Knežević bio je rođeni Đakovčanin. U Provinciji je bio cijenjen pa je obavljao i dužnost zamjenika provincijala (1774.-1777.). Bio je darovit autodidakt, među ostalim vještina vladao je i slikanjem. Objavio je tiskom molitvenik, bolje rečeno priručnik za svećenike: *Veni mecum piorum sacerdotum* (Essekini 1768.). Tri i pol desetljeća je izdavao liturgijski kalendar (1757.-1791.) za Provinciju sv. Ivana Kapistranskoga. Kao đakovački gvardijan pribavio je oltarsku sliku za glavni oltar kao i za oltar sv. Antuna (ASB, *Protocolum conventus...Diacovae*, 12, 14).

136 ASB, *Đakovački spisi*, ad annum.

137 ASB, *Protocolum conventus...Diacovae*, 19.

138 *Isto mjesto*, 24; *Đakovački spisi*, br. 70, br. 71.

139 ASB, *Protocolum conventus...Diacovae*, 29.

140 *Isto mjesto*, 20.

141 ASB, *Đakovački spisi*, br. 63.

Provinciji sv. Ivana Kapistranskoga.¹⁴² Sljedeće godine samostan je radnicima isplatio 316 florena za radove u crkvi.¹⁴³ U uređenju crkve sudjelovao je i biskup Čolnić. On je 1767. darovao oltar sv. Petra Alkantaraskog,¹⁴⁴ a bratovštine su 1775. pribavile sliku sv. Ane za istoimeni oltar.¹⁴⁵ U isto je vrijeme za tri stope podignut veliki oltar i obnovljena kruna na kipu Majke Božje kao i dva anđela koji pridržavaju krunu.¹⁴⁶ Bočni oltar sv. Križa podignut je 1777. za 73 florena; izradio ga je rezbar Josip Lang.¹⁴⁷ Još 1772. je gvardijan Mijo Gazan preuređio sakristiju i pribavio sakristijske ormare.¹⁴⁸ U isto vrijeme je preuređena kripta u crkvi, grobna mjesta u njoj, a pod je popločen kamenim pločama.¹⁴⁹ Kad je crkva bila uređena, imala je šest oltara, i to tri pozlaćena. Sakristija je, pak, bila u potpunosti opskrbljena crkvenim posuđem i ruhom.¹⁵⁰

Čolnićeva pomoć franjevcima u izgradnji samostana i obnovi crkve ukazuje da je slijedio Patačićev odnos prema franjevcima, a ne Bakićev i Thausyjev. Na molbu provincijala Josipa Jankovića dao je 1752. izjavu kojom priznaje pastoralne zasluge i prava franjevacu u Slavoniji i Srijemu.¹⁵¹ Nakon što je Thausy 1754. ishodio odluku državnih vlasti da franjevci trebaju prepustiti župe svjetovnom kleru, Čolnić nije odmah pristupio izvedbi te odluke.¹⁵² Župu u Đakovu preuzeo je 12. IX. 1762., a 10. X. 1771. župu u Vrpolju.¹⁵³ Odluka države mu je omogućila taj čin, ali je zapravo Čolnić bio sklon dijeljenju franjevačkih župa i osnivanju novih koje je zatim povjeravao svjetovnom kleru.¹⁵⁴ Usluge

142 *Isto mjesto*, ad annum.

143 *ASB, Protocolum conventus...Diacovae*, 23.

144 *Isto mjesto*, 40, 41.

145 *Isto mjesto*, 41.

146 *Isto mjesto*, 53.

147 *Isto mjesto*, 26.

148 *Isto mjesto*, 39.

149 *ASB, Đakovački spisi; Inventari*.

150 E.PAVICH, *Ramus viridantis olivae*, 165.

151 God. 1758. preuzeo je župe u Gorjanima i Vrbici.

152 *ASB, Protocolum conventus...Diacovae*, 19, 26. U vremenu trajnih sukobljavanja s biskupom Bakićem nije isključeno da je Bakić donio odluku da franjevcima oduzima upravu dakovačke župe: god. 1743. i to je zabilježeno (*ASP, Protocolum conventus Posegae*, 470).

153 Tako je od Vrbice odijelio Semeljce, od Gorjana Punitovce, od Vrpolja Trnavu, a od Đakova Piškorevce. Nije isključeno da je svoj pristup prema pitanju župa izgradio u dosluhu s bačko-kaločkim nadbiskupom Gabrijelom Patačićem s kojima je bio povezan od vremena kad je u Varaždinu Patačić bio župnik, a Čolnić mu je bio kapelan (E.GAŠIĆ, *Brevi conspectus*, 40).

154 Đuro Rapić (Stara Gradiška, 1715. - Velika, 1785.). Čolnićev teolog je bio od 1768. do 1770. Autor je homiletičkog djela *Svakome po malo iliti predike nediljne zajedno s*

franjevaca koristio je Čolnić ne samo u pastoralnom radu, nego i u drugim zadacima crkvenog djelovanja. Tako su Đuro Rapić, slavonski književnik,¹⁵⁵ i Barnaba Cronfeld¹⁵⁶ nosili naslov biskupskih teologa,¹⁵⁷ a Toma Kraft je dulje vrijeme obavljao službu katedralnog orguljaša i savjetnika u upravnim poslovima.¹⁵⁸ Kad je, pak, Čolnić osnovao u Đakovu pučku školu,¹⁵⁹ preuzeli su franjevci u njoj učiteljsku službu i obavljali je više od dva desetljeća.¹⁶⁰

Zbog spomenutih Čolnićevih postupaka i suradničkih odnosa franjevci su ga smatrali dobrotvorom i sačuvali su mu zahvalnost i poštovanje.¹⁶¹

3.4 S Čolnićevim nasljednikom Matejem Franjom Kriticom (1773.-1805.) nastupa u đakovačkoj biskupiji vrijeme jozefinizma.¹⁶² Došavši

korizmenima (Pešta, 1762.), homiletsko-hagiografskog djela *Od svakoga po malo iliti ispisivanje života...svetih prijatelja Božji* (Pešta, 1764.) i katekizma *Satir iliti divji čovik u nauku karstjanskom ubavistiil* (Pešta, 1766.).

155 Barnaba Cronfeld (Frankenstein, 1730. - Mohač, 1788.) profesorsku je službu započeo na filozofskoj školi u Vukovaru (1758.-1761.) objavivši teze javne rasprave *Universae in via Aristotelis Philosophiae disputationes* (Essekini, 1760.), a kao profesor teološke škole u Petrovaradinu tiskao je tezarij iz teologije *De sacramento Poenitentiae, extremae unctionis, Ordinis et matrimonii* (Essekini 1766.). Od 1770. do 1774. boravio je u Đakovu kao savjetnik dvojice biskupa, Čolnića i Mateja Franje Krtice.

156 ASB, *Protocolum conventus...Diacovae*, 24, 25.

157 *Isto mjesto*, 20, 24.

158 E.GAŠIĆ, *Brevis conspectus*, 40.

159 Biskup Bakić je 1738. bio poslao u Đakovo svećenika Mateja Borića. On se javlja Propagandi izvještavajući da nema pastoralnog posla pa je odlučio poučavati djecu ne samo u katekizmu nego i općenito u pismenosti (AP, *Bosnia*, vol. 5, fol. 311r). Premda je Borić ostao više od šest godina u Đakovu, nema znakova da je netko vodio ondje školu prije škole biskupa Čolnića (*Ibidem*, 384r). Na molbu biskupa Čolnića odredio je 26. VI. 1772. provincijal Ivan Velikanović Miju Katića za učitelja u Đakovu, a on je 4. XI. 1772. započeo rad (ASB, *Protocolum conventus...Diacovae*, 26). Dvije godine kasnije naslijedio ga je Marko Orovcinjanin (1774.-1780.) i vodio školu šest godina (*Isto mjesto*, 37, 55). Poslije Orovcinjanina učiteljuju u Đakovu sljedeći franjevci: Marijan Pešić (*Isto mjesto*, 56.), Dmitar Mandić pa Filip Luketić; posljednji je prestao predavati 1794. godine (*Isto mjesto*, 57.).

160 *Isto mjesto*, 28.

161 Matej Franjo Krtica (Rijeka, 1726. - Đakovo, 1805.) je za vrijeme teološkog studija u Beču stupio u krug svog profesora Pietra Gazzanige, jednoga od vodećih ljudi među zastupnicima tzv. kasnog jansenizma i reformnog katolicizma (usp. P.HERSCHE, *Der Spaetjansenismus in Oesterreich*, Wien, 1977., 360-372). Upravo ga je Gazzaniga 1753. preporučio pečujskom biskupu Jurju Klimi, predvodniku ugarskih zastupnika jansenističkih stavova i sljedbenika Lodovica Muratorija, da bude profesor na pečujskoj bogoslovnoj školi. Klimo ga je 1762. imenovao i kanonikom, a na preporuku Josipa II., suvladara svoje majke Marije Terezije, ona ga je imenovala biskupom. Postao je biskup ujedinjenih biskupija bosansko-đakovačke i srijemske (9. VII. 1773.), kojoj su 1776. pridruženi Osijek i Petrovaradin, a 1780. još deset župa zagrebačke i 17 župa pečujске biskupije. Krtica je u Đakovu uspostavio zbor kanonika, a 20.000 florena je ostavio za sjemenište (E.GAŠIĆ, *Brevis conspectus*, 81, 82.).

162 APHZ, *Kutija XXIX*, br. 73, 74, 75.

u Đakovo, zatekao je franjevce zaokupljene samo tzv. samostanskom pastvom koja je bila usredotočena na vodstvo dviju bratovština: Marijinog Bezgrešnog Začeca i Pojasa sv. Franje; prva je sredinom 18. st. imala 45 muževa i 280 žena, a druga 29 muževa i 250 žena.¹⁶³ Krtica je želio djelovanje franjevaca uzdići na razinu svojih reformnih shvaćanja u duhu ublaženog jozefinizma. Upravljaio je biskupijom, pa je bez teškoća mogao udaljiti franjevce iz Đakova. Nije to učinio, nego im je povjeravao službe u duhu vremena. Tako je odmah po dolasku u Đakovo Miju Gazana imenovao svojim ispovjednikom,¹⁶⁴ a potkraj života je Urbana Petrića odredio za osobitog svog duhovnika.¹⁶⁵ Zadržao je Barnabu Cronfelda u službi biskupskog teologa, a tu službu povjerio je bio i Benediktu Zebiću.¹⁶⁶ Osobito je drugovao s isluženim profesorom franjevačke bogoslovne škole u Osijeku Ivanom Velikanovićem koji je s njim dijelio simpatije prema jansenizmu.¹⁶⁷

Đakovački franjevci služili su i za biskupa Krtice u katedrali kao orguljaši i koralisti,¹⁶⁸ a rad u svojoj crkvi podredili su pastoralnim programu katedrale i župne crkve.¹⁶⁹ Propovijedali su svake nedjelje, na blagdane i puku drage svetkovine.¹⁷⁰ Na Marijine blagdane, zapovjedane i nezapovjedane, svake subote i u predvečerje tih blagdana obavljali su osobite pobožnosti s litanijama Majke Božje.¹⁷¹ Članovi bratovština su pak njegovali poseban program pobožnosti.¹⁷² Krtica je podvrgao svom ispitivanju pastoralne postupke đakovačkih franje-

163 ASB, *Protocolum conventus...Diacovae*, 32.

164 *Isto mjesto*, 82.

165 Benedikt Zebić (Brod, 1727. - Radna, 1779.), bio je profesor filozofije i teologije u visokim školama Provincije sv. Ivana Kapistranskoga, zatim zamjenik provincijala (1768.-1771.) i vršilac dužnosti provincijala (1766.-1768.). U Đakovu je boravio u svojstvu teologa i savjetnika biskupa Krtice (1774.-1778.), zatim je premješten u Brod (ASB, *Protocolum conventus...Diacovae*, 36.).

166 O prijateljstvu biskupa Krtice i Ivana Velikanovića svjedoči Grgur Čevapović (usp. *Catalogus observantis Minorum Provinciae S. Ioannis a Capistrano*, Budae, 1823., 301-302). Spominju se sljedeći: Samuel Steger, Sebastijan Zindl i David Hengerth (ASB, *Protocolum conventus...Diacovae*, 56), zatim Karlo Kellerer, Kuzma Vutska i Fidel Werner (*Isto mjesto*, 55).

167 Tako je samostan odustao od vremena križnog puta; obavljali su ga franjevci u korizmi svake nedjelje poslije podne i odmah zatim držali krizmenu propovijed; čim je biskup Krtica 1775. bio uveo katehezu u to vrijeme u katedrali, franjevci su držali križni put i korizmenu propovijed srijedom poslije podne (*Isto mjesto*, 41).

168 APHZ, *Kutija XXIX*, br. 72.

169 Dužnosti članova bratovština bile su strogo religiozne i karitativne. Trebalo je vjerno obavljati svagdašnje molitve, pohađati bolesnike, sudjelovati u sprovodima, svaki mjesec u drugu i treću nedjelju poslije mladog mjeseca biti na osobitim bratovštinskim misama, a u ponedjeljke nakon tih nedjelja na misama za pokojne članove (ASB, *Đakovački spisi*, br. 162).

170 *Isto mjesto*.

171 *Isto mjesto*, 68.

172 APHZ, *Kutija XXIX*, 69.

vaca pa je 31. V. 1776. upravio gvardijanu Nepomuku Mannlu upitnik ispitujući kad su osnovane bratovštine, tko ih je odobrio, koje pobožnosti obavljaju, što je s knjigom upisa i knjigom milostinje te kakva je uprava bratovštine. Upitnik se također zanimao za procesije koje vode franjevci u crkvi i izvan crkve te za pokapanje mrtvih u kripti crkve.¹⁷³ Gvardijan Mannl je biskupu Krtici 3. VI. 1776. odgovorio na upitnik,¹⁷⁴ da bi ovaj u otpisu kanonika Đure Pleše 17. VII. 1776. izrekao svoje kritičke stavove o bratovštinama i želju nadzirati njihov rad, a pokapanje u kripti crkve posve je zabranio.¹⁷⁵

Dva desetljeća nakon što su đakovački franjevci napustili pastoralni rad u župama omogućio im je biskup Krtica da ga ponovno obavljaju, ali u skladu s novim jozefinističkim zakonodavstvom, i to u svojstvu župnika ili kapelana;¹⁷⁶ prvi su morali polagati posebne župničke ispite, dok je drugim bilo dovoljno posjedovati uobičajenu školsku pastoralnu izobrazbu.¹⁷⁷ Prvi je iz đakovačkog samostana pošao za kapelana 1780. na župu Stjepan Starčević, i to u Gorjane.¹⁷⁸ Sljedeće je godine Antun Rasman postao kapelan u Oprisavcima,¹⁷⁹ Od 1784. uz njih dvojicu izvan samostana djeluju još četvorica: Josip Ulić je kapelan u Kaniži, Josip Blagoje kapelan u brodskoj Tvrđi, Antun Lukić je župnik u Gundincima, a Just Mirković župnik u Vrbici.¹⁸⁰ Spomenutima se 1790. pridružio Filip Matković kao kapelan u Vodincima,¹⁸¹ a 1794. je bivši gvardijan đakovačkog samostana Blaž Tadijanović preuzeo upravu župe u Odvorcima;¹⁸² Bruno Vitković je, pak, postao kapelan u Kopanici.¹⁸³ Od 1797. navedenim pastoralnim radnicima izvan samostana treba pribrojiti još kapelane u Rajevom Selu,¹⁸⁴ Brodskom Varošu i samom Brodu.¹⁸⁵ Poslije 1800. neki se kapelani vraćaju u samostan pa 1802. đakovački franjevci djeluju na sljedećim mjestima: kapelansku dužnost obavljaju u Šumeću, u Kaniži, brodskoj Tvrđi i

173 L.RABER, *Die oesterreichischen Franziskaner im Josefinismus*. Wien, 1983., 219-237.

174 *Isto djelo*, 226.

175 ASB, *Protocolum conventus...Diacovae*, 55, 56.

176 *Isto mjesto*, 68.

177 *Isto mjesto*, 77.

178 *Isto mjesto*, 57.

179 *Isto mjesto*, 58.

180 ASB, *Đakovački spisi*, ad annum.

181 ASB, *Protocolum conventus...Diacovae*, 63.

182 *Isto mjesto*, 61.

183 ASB, *Đakovački spisi*, ad annum.

184 ASB, *Protocolum conventus...Diacovae*, 84.

185 *Isto mjesto*, 87.

Oprisavcima, a službu župnika u Podvinju, Gundincima i Vrbici.¹⁸⁶ Just Mirković je 5. XII. 1805. napustio župu u Vrbici,¹⁸⁷ a na ostalim spomenutim župama franjevci su nastavili svoj rad i nakon dokinuća samostana u Đakovu.¹⁸⁸

3.5. Kad je 31. V. 1805. umro biskup Krtica, samostanski kroničar je zabilježio njegovu smrt zapisavši da je 500 florena ostavio oporučno samostanu; u slučaju da samostan u Đakovu bude dokinut, biskup određuje da novac pripadne susjednom samostanu.¹⁸⁹ Očito se misao o dokidanju samostana u Đakovu nije tada prvi puta nametnula đakovačkim franjevcima. Bila je to trajno prisutna mogućnost, jer je Provincija sv. Ivana Kapistranskoga u razdoblju jozefinizma u svom jugoistočnom dijelu već izgubila samostane u Brodu, Velikoj, Rumi, Petrovaradinu i Somboru. Osim toga đakovački su franjevci morali znati i za dopis Ugarskog namjesničkog vijeća 8. II. 1803. provincijalu Josipu Jakošiću koji predlaže da franjevci u Đakovu prepuste svoj samostan mjesnom biskupu za sjemenište, a u zamjenu ponovno zaposjednu samostan u Brodu.¹⁹⁰ Nije poznato kako je Jakošić reagirao na taj prijedlog. Franjevci su se željeli vratiti u Brod,¹⁹¹ ali su jednako tako nastojali zadržati i samostan u Đakovu, pa nisu zanemarili brigu za samostansku zgradu: gvardijan Urban Petrić 1800. i 1805. mijenja krov na samostanu,¹⁹² a gvardijan Bernardin Leaković 1804. kreći samostan.¹⁹³

Dok je ponašanje franjevac u Đakovu obrazloživo ovim raspoloženjem koje uvjetuju izmiješani strah i nada, dotle nedostaju dostatni uvidi u stavove biskupa Krtice koji bi obrazložili zašto nije htio preuzeti samostan za sjemenište koje je namjeravao osnovati. Protivno nakana-ma Namjesničkog vijeća odlučio je podići novu zgradu za biskupsko

186 *Isto mjesto*, 83.

187 APHZ, *Kutija XXIX*, br. 92.

188 Skupina brodskih gradana 10. XI. 1800. upravlja molbu provincijalu Josipu Jakošiću da poduzme sve što je u njegovoj moći kako bi se franjevci vratili u Brod (*Isto mjesto*, 87). Bivši provincijal Ivan Velikanović je 28. XI. 1800. podržao tu molbu (*Isto mjesto*, br. 88). Slično je postupio 2. XII. 1800. Jakošićev savjetnik u vodstvu Provincije Brodanin Josip Stojanović (*Isto mjesto*, 89). Druga skupina gradana Broda je 8. X. 1802. ponovila istu molbu (*Isto mjesto*, br. 90), a istog dana je adresirao na cara Franju II. molbu s istim sadržajem najugledniji brodski građanin Andrija Brlić (*Isto mjesto*, br. 91).

189 *ASB, Protocolum conventus... Diacovae*, 70.

190 *Isto mjesto*, 78. - Bernardin Leaković (Bošnjaci, 1740. - Šarengrad, 1815.), je pet godina proveo u Palestini; ondje je bio i samostanski starješina u Betlehemu. Dugo i zauzeto je djelovao kao župnik u Šarengradu. Autor je katekizma *Nauk od poglavitih stvari kerstjansko-katoličanskih* (Budim, 1798.).

191 M.SRAKIĆ, *Antun Mandić, biskup, realizator školskih reforma u Hrvatskoj*. Zbornik o Marijanu Lanosoviću. Osijek, 1985., 91.

192 M.PAVIĆ, *Biskupijsko sjemenište u Đakovu 1806.-1906.*, Đakovo 1911., 52.

193 M.SRAKIĆ, *Antun Mandić*, 91.

sjemenište, premda su ga i kanonici savjetovali da u tu svrhu preuzme samostan.¹⁹⁴ Biskup Krtica je ostao pri svojoj odluci i u proljeće 1805. započeo gradnju sjemeništa.¹⁹⁵ Kanonici su 18. IV. 1805. prosvjedovali u Budimu,¹⁹⁶ ohrabreni vjerojatno viješću da je 6. IV. 1805. i car Franjo II. odobrio predloženu zamjenu đakovačkog i brodskog samostana.¹⁹⁷ Namjesničko vijeće u Budimu očito nije željelo povrijediti staroga i bolesnog biskupa Krticu i izravno se suprotstaviti njegovom građevinskom pothvatu, ali je 9. IV. 1805. naredilo vojnoj upravi u Brodu da započne obnovu i popravke u brodskom samostanu.¹⁹⁸ Tek poslije smrti biskupa Krtice obustavilo je Namjesničko vijeće izgradnju sjemenišne zgrade određivši Antuna Mandića, kasnijeg Krtičinog nasljednika u biskupskoj službi, da u Đakovu razvidi stanje stvari.¹⁹⁹ Mandić je 28. VI. 1805. stigao u Đakovo. Istog dana je pregledao samostan, a mjernici su ga sustavno premjerali.²⁰⁰ Nakon tri tjedna boravka u Đakovu i Brodu poslao je Mandić 23. VII. 1805. izvještaj Namjesničkom vijeću predlažući da franjevci iz Đakova prijeđu u Brod, a đakovački samostan biskupija preuredi za sjemenište;²⁰¹ bila je to potvrda već donesenih odluka.²⁰²

Namjesničko vijeće je tek 1. V. 1806. donijelo konačnu provedbenu uredbu o zamjeni đakovačkog i brodskog samostana i preuređenju đakovačkog za potrebe sjemeništa.²⁰³ Za tu odluku đakovački su franjevci saznali 28. VI. 1806. godine,²⁰⁴ a Namjesničko vijeće je tek 1. VIII. 1806. priopćilo Provinciji sv. Ivana Kapistranskoga o vraćanju samostana u Brodu.²⁰⁵ Đakovački kanonik Đuro Sertić je 5. VIII. 1806. dojavio đakovačkom gvardijanu Miji Katiću, prvom poznatom učitelju đakovačke narodne škole, da je biskup Mandić 31. VII. 1806. iz Budima naredio da se samostanu stavi na raspolaganje 6000 florena iz ostavštine biskupa Krtice za troškove preseljenja franjevacu iz Đakova u Brod. Namjesničko vijeće je 7. X. 1806. objavilo odluku da franjevci

194 P.CVEKAN, *Franjevci u Brodu*, Slavonski Brod 1984., 79.

195 APHZ, *Kutija XXIX.*, br. 94.

196 M.SRAKIĆ, *Antun Mandić*, 91.

197 ASB, *Protocolum conventus... Diacovae*, 83.

198 M.SRAKIĆ, *Antun Mandić*, 91.

199 M.PAVIĆ, *Biskupijsko sjemenište u Đakovu*, 54.

200 ASB, *Đakovački spisi*, ad annum.

201 ASB, *Protocolum conventus...Diacovae*, 86.

202 ASB, *Đakovački spisi*, ad annum.

203 APHZ, *Kutija XXIX.*, br. 95.

204 P.CVEKAN, *Franjevci u Brodu*, 81.

205 ASB, *Protocolum conventus Brod*, sv. 1, 186.

mogu iz Đakova prenijeti u Brod svu svoju pokretnu imovinu, ali su oni već prije napustili svoj samostan u Đakovu: zamjenik samostanskog starješine Just Mirković je s nekolicinom članova 11. IX. 1806. pošao iz Đakova u Brod, a gvardijan Mijo Katić ga je napustio dva dana kasnije. U Brodu ih je dočekaio bivši starješina Provincije Marijan Lanosović dugogodišnji suradnik biskupa Mandića u različitim pitanjima kulture i prosvjete, koji je još 22. VI. 1806. u ime provincije sv. Ivana Kapistranskoga ponovno preuzeo brodski samostan od vojnokrajiskih i državnih vlasti.

++++

Tri se razdoblja franjevačke prisutnosti i djelovanja u Đakovu ne razlikuju samo vremenski nego i sadržajno. Teško je iznaći neku konstantu koja bi bila lako uočljiva u svim razdobljima relativno duge zajedničke povijesti Đakova i franjevaca. Možda je dovoljno upozoriti da djelovanje franjevaca započinje kao odgovor na stvarne potrebe vjerskog, crkvenog i društvenog života u onom davnom vremenu; ono traje dok su samo oni mogli odgovoriti takvim potrebama u Đakovu i okolici; završava pak njihovo djelovanje kad više potreba, kojima bi samo oni mogli odgovoriti, u drugom i drukčijem vremenu nije bilo.